

графическият и номотетическият цели. Това различие — едно отъ основнитѣ за методологията на наукитѣ въобще — се свежда къмъ туй, че познанието отъ една страна може да има за целъ простото описание на действителността, въ нейната индивидуална неповторяемостъ, взета въ опредѣлени рамки на време и пространство (познание идиографическо); отъ друга страна, то може да бжде насочено къмъ схващане *общото* въ явленията и, по-частно, къмъ установяване нѣкои общи неизмѣнни (постоянни) закони за връзката между явленията, за причиннитѣ съотношения между тѣхъ (познание номотетическо)¹⁾. Подъ причинно съотношение или причинна връзка ние разбираме такова съотношение между две явления А и В, когато следъ дадено явление А неизмѣнно и необходимо следва друго явление В, така че, случи ли се нѣкога и нѣкъде явлението А, следъ него безъ друго ще последва и явлението В, и гдето и когато да наблюдаваме явлението В, то непрѣменно трѣбва да се предшества отъ явлението А²⁾. Когато физикътъ констатирва, че водата, нагрѣвана до 100° температура и при барометрично налѣгане 760 м. м., възвира, или че вкварениятъ въ затворенъ сждъ газъ налѣга на стенигѣ на сжда по всички направления съ еднаква сила, той именно и установява такива причинни съотношения или „природни закони“.

Тукъ не ни е възможно да се задълбочаваме въ извънредно сложния въпросъ върху това, на що се гради възможността за констатирването на подобни неизмѣнни правилности, на подобни общоважещи причинни съотношения. За насъ е достатъченъ факта, че цѣлото наше научно познание фактически се гради на „принципа на причинността“, т. е. на предположението, че съществуватъ такива постоянни (неразривни) причинни връзки между явленията. И само тѣзи установени отъ науката причинни връзки ни даватъ възможность да се ориентираме въ хаоса на събитията, да свържемъ нашето знание за всѣки даденъ моментъ съ знанието за предшествающия и за последующия моменти, да схванемъ потока на извършващото се около насъ като една свързана, а не разкъсана (разединена) верига явления. Само установявайки такива неразривни причинни съотношения, ние можемъ чрезъ миналото да си обяснимъ настоящето и възъ основа на настоящето да предвиждаме бждещето; само съ тѣхна помощъ сжда тѣй ние можемъ, възъ основа на една ограничена отръзка отъ вселената, достъпна непосред-

ствено за нашето наблюдение, да сждимъ за явленията, които произлизатъ възъ отъ тази отръзка. Само чрезъ установяването на причиннитѣ връзки е възможно, най-после, сумирането и обединението въ едно цѣло на разновременнитѣ научни наблюдения надъ действителността: ако познанието относно всѣки даденъ моментъ би изгубвало силата си съ настъпването на следващия моментъ и ако настоящето не би могло да служи като основа за вникване въ бждещето, то ограничената сума знания, които би могли да бждатъ придобити относно всѣки даденъ моментъ, не би могла да бжде приобщена и свързана съ знанието, придобито за други моменти по време, и прогресътъ на познанието би билъ немислимъ; възможността за възпроизвеждане картината на действителността въ единъ даденъ моментъ възъ основа на познанията ни за нея въ другъ моментъ ни позволява да сумираме, да свързваме въ едно цѣло разновременнитѣ научни наблюдения и по такъвъ начинъ да разкриваме пжтищата за натрупване на познанията, за научния прогресъ.

Статистическиятъ методи на изследване могатъ да служатъ както на идиографическиятъ, тѣй и на номографическиятъ цели. Тѣхната роля въ първата областъ е сравнително проста и не се нуждае отъ много пояснения. Както бѣ посочено, идиографическото познание се свежда къмъ описание на действителността въ опредѣлени рамки на пространството и времето. Разбира се, че това не е описание на действителността точно такава, каквато е тя. Действителността е крайно разнообразна и всѣка нейна най-малка частъ е безкрайно богата съ преходи и отенѣци, така че човѣшкиятъ ограниченъ умъ не е въ състояние да опознае тази действителность въ всичкото многообразие и богатство на нейнитѣ подробности; той и не си поставя тази задача: всѣко описание е едно *опростяване* и *схематизация* на действителността. Статистическиятъ начини на описание сж единъ специфиченъ типъ на опростяване действителността (единъ отъ разнитѣ възможни негови типове): типъ, който се свежда къмъ *отказване да се следи единичния обектъ и къмъ сборно сбито числено описание винаги на цѣли съвокупности предмети отъ гледище на едни или други измѣнливи признаци*. Съ формитѣ и пѣхватитѣ на такова статистическо описание и изображение на действителността ние ще се запознаемъ по-подробно въ по-нататъшното изложение.

¹⁾ Два термина сж на нѣмския философъ Винделбандъ. За означение на номотетическото познание се употрѣбаватъ понѣкога и други термини: монологическо, монографическо (последниятъ терминъ е въведенъ отъ А. А. Чупрова въ руската наука; той не е твърде сполучливъ, тѣй като въ самата дума „графия“ има елементъ на описание, което е тѣкмо противоположно на този типъ познание).

²⁾ Тази дефиниция се отнася собствено до тѣй нареченитѣ „непрекъснати“ (неразривни) или „еднозначни“ причинни връзки, наредъ съ които — както ще видимъ по-нататъкъ — сж възможни и други форми на причинни съотношения.

Пѣ-сложенъ е въпросътъ за ролята на статистическия методъ въ областта на номотетическото (номографическото) познание. Широко проникване на статистическия методъ въ номотетическото познание е сравнително отъ по-ново време, но то е направило бележити успѣхи презъ последнитѣ нѣколко десетилѣтия. Главното основание за това проникване е растящиятъ интересъ къмъ тѣй нареченитѣ „свободни“ причинни връзки.

Ако причиннитѣ съотношения между явленията винаги имаха този неизмѣненъ (нераз-